

РОЗДІЛ I

ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ І СУСПІЛЬСТВОЗНАВЧИЙ ДИСКУРС. ОГЛЯДИ ТА ЕСЕЇ

СТАНІСЛАВ ПОНОМАРЕВСЬКИЙ,

*доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник, Чернігівський
обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені К. Д. Ушинського
(Чернігів, Україна)*

УДК 378.147:792.2

ORCID 0000-0003-1603-5366

DOI 10.13140/PHER.55.2025.01

2diaspora2@ukr.net

ПОНЯТІЙНІ АСПЕКТИ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ЇХ СУЧАСНОМУ РОЗУМІННІ. АНТИНОМІЧНІСТЬ ТЕХНОЛОГІЙ І МЕТОДИК

У статті розглядаються аспекти, що поглиблюють розуміння і фахове тлумачення сучасних педагогічних технологій. Акцентовується увага на окремих історичних реаліях у зв'язку з етимологією терміну «технологія». Зроблено спробу варіювати поняття «освітні» і «педагогічні» технології, запропоновано авторський підхід щодо їх розмежування.

У доробку підкреслюється, що поняття «технологія» загалом походить від грецьких тлумачень «майстерність» і «знання». Відповідно «технологія» – це знання про майстерність. Педагогічна технологія – це така послідовність дій учителя та учнів, при виконанні якої, врахувавши індивідуальні та вікові особливості тих, хто навчається та професійний рівень того, хто навчає, бажані наслідки обов'язково мають настати. При цьому автор окреслює низку

істотних ознак, притаманних педагогічним технологіям, серед яких виокремлюються: концептуальність – передбачає, що технологія спирається на конкретну наукову концепцію, теорію або ж систему наукових переконань; діагностичність цілей навчання та результативності, що пов'язана з гарантованим досягненням основної мети; гнучкість, що спрямована на якість через досягнення запланованих результатів у короткі терміни, а також надання можливості для оптимізації праці вчителя, створення резерву навчального часу тощо; проєктованість, цілісність, керованість, що зумовлюють можливості відтворення технології багатьма іншими педагогами за умови подібності педагогічних обставин; керованість, що передбачає хід планування освітніх процесів та їх поетапну діагностику; коригування (мобільність), що мотивує дію системи контролю щодо розвитку технології шляхом фіксації динаміки змін, оцінки досягнення цілей, а також за необхідності внесення уточнень і доповнень; візуалізація – використання аудіовізуальної та комп'ютерної техніки, технічне конструювання різноманітних дидактичних матеріалів і форм, презентацій, електронних наочних посібників, довідників, глосаріїв тощо; поетапність і передбачуваність дії, недопустимість значних відхилень, здатних спотворити очікуваний результат; системність, що знаходить відтворення в тісному зв'язку частин технології та її цілісності.

Автор доходить висновку, що кожна технологія обов'язково є системою, а неодмінна ознака й умова функціонування будь-якої системи – наявність структури. Це характеризує технологію як самодостатній і завершений педагогічний феномен.

У статті також пропонується диференціювати поняття і функції педагогічних технологій і методик, пояснюється різниця між ними, подається авторська дефініція педагогічної технології як підходу в педагогічній сфері.

У фіналі автор підводить до висновку, що освітня праця зобов'язує педагогів повсякчас переглядати своє ставлення до технологій як одного з найбільш дієвих інструментів освітнього процесу та актуалізувати їх вивчення і практичне застосування, особливо в умовах сучасних змін в освіті та втіленням у життя новітніх парадигм, пов'язаних з упровадженням ідей Нової української школи.

Ключові слова: освіта, педагогічна технологія, методики, технологічний зміст, структурний елемент, результативна складова.

Актуальність проблеми. Парадигма дослідження теми. Ще з кінця XVIII століття в цивілізаційні процеси Європи міцно увійшло поняття з добре знайомою сьогодні педагогічній спільноті назвою – «технології». Вірогідно, першим, хто придумав і запропонував це поняття в близькому (хоча й далеко не тотожному) до сучасного розуміння значенні, був німецький технік і блискучий винахідник Йоган Фрідріх Бекман, який саме так називав навчальну дисципліну, що викладав в Геттінгенському університеті з 1772 р. За п'ять літ потому Й. Бекманові вдалося надрукувати цікавий посібник з назвою «*Вступ до технології*», де автор намагався докладно розтлумачити таку істину: «...ми цінуємо і, звісно, повинні надзвичайно цінувати ті винаходи, що протягом багатьох віків пропонувало нам людство та його найкращі представники, які допитливо цікавилися особливостями мінливого світу та нашого спільного буття в ньому. Огляд [цих] винаходів, їх розвитку та успіхів у мистецтвах і ремеслах може називатися історією технічних мистецтв; технологія ж, яка пояснює в цілому методично та визначено всі види праці з їх наслідками і причинами, є чимось суттєво більшим» [18, с. 119]. Тобто Бекман чудово розумів, що технологія є явищем значно ширшого порядку, ніж звичайний технічний винахід. Технологія спрямовує людину до можливостей продуктивного практичного використання цього винаходу, отримання при цьому бажаного результату (праці з її наслідками) тощо.

Ще за кілька років потому Й. Бекман створив фундаментальну п'ятитомну енциклопедію «*Нарисів з історії винаходів*», де вже не тільки детальніше описав ознаки «технології», але й окреслив їх функції, структуру, спробував запропонувати оригінальну періодизацію, вірогідні послідовності здійснення технологічних операцій тощо. Знання предмету дослідження або основ розвитку виробництва, одночасний контроль логіко-поступальної дії технології щодо цих процесів, на думку Й. Бекмана, якраз і стимулюють виникнення продуктивних винахідницьких ідей і самих результатів стосовно них, як теоретичних, так і прикладних [Там само, с. 121].

Сучасний вигляд того, як *практично* «працюють» технології, не так вже й помітно відрізняється від уявлень, запропонованих колись Й. Бекманом, хіба що завдяки поступу науково-технічного прогресу значно розширилися межі впровадження самих процесів технологізації.

Технології сьогодні так само спрямовані на втілення прагнень якісного виробництва певного продукту – предметного, мистецького, інформаційного, електронного, аудіо, візуального, інтелектуального, поліграфічного, наукового, освітнього тощо. Крім того, як теоретичний концепт, сучасні технології стрімко перетворилися на наукову галузь, що продукує хід розроблення та удосконалення напрямів і способів як матеріальних виробничих процесів, так і цілком нематеріальних: розвивальний поступ цивілізації зумовив технологізацію не лише виробництва матеріальних цінностей, але й активно поширився у сфері людської культури (в широкому значенні) і загалом соціально-гуманітарних відносин.

До характеристик сучасних технологій слід віднести здійснення уніфікації їх процесів та обов'язкову можливість подальшого відтворення відповідно до «запрограмованої» мети і завдань, що позначені на початковому етапі технологічного задуму і втілення. Технології передбачають чітку послідовність дій з прагненням досягти ефективної результативної складової. А передумовами застосування технологій щодо процесів у виробничій або ж соціальній сферах є «окресленість властивостей передбачуваного, засобів його створення, моделювання умов здійснення, а також реальне функціонування цих процесів» [16, с. 402]. Усі відомі технології прийнято диференціювати за різновидами:

1. *Виробничо-промислові.* Вони передбачають технології обробки природної сировини або похідних від неї матеріалів (виробів). Побудовані з суворим дотриманням послідовності технологічних дій або операцій. Зміна цих останніх або заміна іншою дією чи матеріалом може спричинити нівеляцію очікуваного результату, його спотворення.

2. *Соціально-гуманістичні.* Для них результатом послідовності технологічних процесів є очікувані зміни в людині – її властивостях, переконаннях, цінностях, знаннях. Ця група технологій є гнучкішою за попередню, так як «неухильне дотримання послідовності навіть найрезультативніших процесів у соціальній сфері ще не гарантує досягнення необхідної ефективності. Адже людина є надто складною «системою», на неї впливає багато зовнішніх чинників різної сили й спрямованості, тому заздалегідь передбачити ефект конкретного впливу на неї є неможливим. Специфіка соціальних технологій полягає в

можливості пристосування їх до будь-яких умов, однак ці технології досить складні за організацією і здійсненням» [12, с. 13].

Завдяки такому розмежуванню та наявності якісних відмінностей між першою та другою групами технологій, про останні поширилася справедлива думка як про явище більш високого гатунку (складніше) їх організації та управління.

Разом з тим, необхідно підкреслити взаємозалежність і тісний взаємний зв'язок у функціонуванні різних видів технологій. Плин розвитку цивілізації завжди виявлявся зумовленим очевидним регулюванням обох їх видів. З кожним етапом розвивального шляху ускладнюються вимоги як до виробничих, так і до соціально-гуманістичних технологій – важливих складових «гармонізації взаємодії людини та природи, усіх людей на нашій планеті» [13, с. 88]. Концептуально важливою залишається ця проблема і на сучасному етапі еволюції суспільства.

Провідна ідея технологізації полягає в перетворенні освітнього процесу в педагогічній установі на цілеспрямований хід діяльності всіх його суб'єктів. Теоретичне й практичне значення технологій в тому, що вони є ще одним системоутворювальним чинником освітнього процесу й освітньої діяльності, забезпечують їх структурну цілісність, особистісну й соціально-економічну значущість (С. Сисоєва та ін.).

Справді, технології вже стали невід'ємною складовою сучасної педагогічної теорії та практики. Назви «освітньої технології» та її варіантів – «педагогічних технологій», «технологій навчання і виховання», «навчально-виховних технологій» та ін. міцно увійшли до вжитку світової педагогічної думки. У західній науці дослідження технологій пов'язане переважно з розвідками Б. Блума, Д. Брунера, Г. Гейса, Дж. Корола, В. Коскарлі, Дж. Коутайба, Б. Скінера, Д. Хамбліна, П.-С. Уортера, О. Уотера, С. Харпера, Д. Хучано. У дослідженнях східноєвропейської теорії педагогічної освіти різні аспекти технологій та варіативність технологічних підходів у освіті вивчали М. Бабута, В. Беспалько, Я. Бурлака, І. Бойчук, М. Вачевський, М. Віленський, О. Глузман, С. Гончаренко, Т. Домашенко, Н.М. Заячківська, І.А. Зязюн, В. Євдокимов, В. Лозова, І. Малафійк, Л. Мільто, О. Наливайко, О. Падалка, О. Пехота, С. Сисоєва, Т. Усатенко, Т. Яцула та багато інших.

Мусимо, щоправда, відмітити й те, що на рівні тлумачення понять «освітні» і «педагогічні» технології переважна більшість згаданих науковців і в Україні, і за кордоном, а разом з ними й спільнота педагогів-практиків не підкреслює очевидної різниці, іноді розуміючи «освітні» технології явищем дещо ширшого (або вужчого гатунку) за сферою «живого» використання, але загалом частіше трактуючи їх цілком тотожними. Разом з тим, у педагогічній літературі все ж можемо натрапити й на ряд різночитань щодо цих понять. На нашу думку, мабуть, педагогічні та освітні технології варто все ж розрізняти між собою, враховуючи запропоновані нижче їх характеристики як сталі величини:

1. Педагогічні технології – це системний метод використання і визначення усього процесу учіння й засвоєння знань з урахуванням технічних та людських ресурсів, а також їх взаємодія, що має своїм завданням оптимізацію освітніх форм (дефініція ЮНЕСКО).
2. Освітні технології – система процесів діяльності учнів і учителя з проектування, орієнтації, корекції освітнього процесу з метою досягнення результату при забезпеченні цілковито комфортних освітніх умов його учасникам.
3. Освітня технологія є складовою освітнього процесу в цілому (маємо на увазі навчання й виховання). Педагогічна ж охоплює в основному навчальну діяльність і лише частину – виховної, що піддається регулюванню (плануванню й корекції) й не є надто суб'єктною.
4. Поняття «педагогічної технології» можна загалом і виключити в загальних описах технологій освіти та вживати термінологічну складову «освітньої технології», маючи на увазі збірний термін, що охоплює перелік усіх технологій, що репрезентовані сферою освіти.
5. Педагогічні технології, що виникли на противагу не досить чітким традиційним методикам, є формами, мета, результат яких зрозумілі та прогнозовані. У цьому контексті освітні технології є такими, що ставлять значно ширші цілі (дослідницькі, творчі, креативні здібності учня, розвиток критичного, дивергентного мислення, поглиблене осмислення, аналіз, зв'язок з практикою життя тощо). Цей аспект не дозволяє чітко діагностувати результати навчання, оскільки це технології, спрямовані на розвиток самостійності учня (саморозвиток), його суб'єктивного потенціалу, особистісного вибору й т. ін.

Разом з тим, понятійні різночитання все ж залишаються лише теоретичними сентенціями, котрі явно потребують чіткішого уявлення та уточнення, що з часом, безперечно, відбудеться. На цей момент наша наука й освітня практика користуються різноманітними технологіями, зміст і структура яких міцно пов'язані з орієнтацією на певні освітні парадигми, системи освіти в конкретних країнах або регіонах, а також визначені особистісними рисами педагога, його професійною підготовкою, специфікою процесів навчання та виховання в закладі освіти, улюбленими методиками викладання, психологією педагогічної взаємодії, коригуванням впливів навчання на особистість учня, його індивідуальну освітню траєкторію та іншим.

Мета дослідження. Ці та інші питання, безпосередньо пов'язані з поняттям «технологія», будуть перебувати в центрі нашої уваги в запропонованому доробку. Звичайно, у цілому наша увага сконцентрована на проблемі функціонування «педагогічних технологій», а саме на різних аспектах цих останніх (змістових, функціональних, спроможницьких, специфічних, етимологічних тощо), а також на спробі порівняти педагогічні потужності використання фахових методик і технологій у «живій» освітній практиці.

Виклад основного матеріалу. Отже, підкреслимо, що поняття «технологія» загалом походить від грецьких тлумачень «майстерність» і «знання». Відповідно технологія – це *знання про майстерність*. У тому числі й майстерність, пов'язана з педагогічною працею.

Термін «педагогічна технологія» виник не так і давно, його вперше вжив у 1886 р. британець *Джеймс Саллі* (1842–1923 рр.) щодо процесів навчання, організованих подібно до виробничої сфери. Разом з тим, існує й до сьогодні певне розмежування думок щодо розуміння педагогічної технології як одного із способів організації навчання та розвитку, здатного широко втілюватися у навчально-виховну практику. Саме тут і позначилися два протилежні підходи. Прибічники першого з них звертають увагу на те, що навчання й особливо виховання є дуже творчими процесами, вони часто здійснюються імпровізовано, мінливо, пристосовуючись до реалій розвитку людської індивідуальності, враховуючи особистісні підходи між суб'єктами. Їх опоненти заперечують це, доводячи, що педагогічні задачі мають виконуватися шляхом, цілком подібним до виробничого, де результати (у цьому

випадку – навчання, розвиток і саморозвиток, частково – виховання) обов'язково реалізуються відповідно до заздалегідь визначених мети і завдань, а творчі процеси тут все ж виглядають мінімізованими.

Прибічники технологізації в освіті часто посиляються на авторитет видатного чеського дидакта *Яна-Амоса Коменського* (1592–1670), котрий був переконаним, що заклад освіти повинен нагадувати своєрідний конвеєр, «живу друкарню», що «продукує» людей таким чином, як і справжня друкарня друкує книги. Учитель-наставник, підкреслював Коменський, повинен у своїй практиці використовувати ті засоби навчання й виховання дітей, що гарантують лише позитивний результат цих процесів. Тому виникає необхідність чітко визначити цілі освітнього процесу, встановити прозорі, але суворі, чіткі правила їх досягнення. Такі погляди свідчать про те, що Я.-А. Коменський недвозначно розглядав технологічні завдання своєрідним алгоритмом дій, правильне, обмірковане виконання яких в обов'язковій та чіткій послідовності повинне гарантувати запланований результат педагогічної дії.

Поряд із цим, обидва підходи так чи інакше передбачають в основі педагогічних технологій закономірну *майстерність* їх упровадження в практику щоденної освіти, що привносить додаткові вимоги до суб'єкта, який ініціює використання тієї чи іншої технології (вчителя, наставника, тьютора, викладача тощо).

Як ми вже згадували, педагогічна технологія – це така послідовність дій учителя та учнів, при виконанні якої, врахувавши індивідуальні та вікові особливості тих, хто навчається та професійно-методичний рівень того, хто навчає, бажані наслідки обов'язково мають настати. При цьому педагогічним технологіям притаманна низка істотних ознак, серед яких насамперед виокремимо:

1. концептуальність – передбачає, що технологія спирається на конкретну наукову концепцію, теорію або ж систему наукових переконань;
2. діагностичність цілей навчання та результативності, що пов'язана з гарантованим досягненням основної мети;
3. економність (гнучкість), що спрямована на якість за рахунок досягнення запланованих результатів у короткі терміни, а також надає

можливості для оптимізації праці вчителя, створення резерву навчального часу тощо;

4. проєктованість, цілісність, керованість технології, що зумовлюють можливості її відтворення будь-яким педагогом за умови організації подібності педагогічних обставин; керованість передбачає хід планування освітніх процесів та їх поетапну діагностику;

5. коригування (мобільність) мотивує дію системи контролю щодо розвитку технології шляхом фіксації динаміки змін (діагностика педагогічного впливу), оцінки досягнення цілей, а також за необхідності внесення уточнень і доповнень;

6. візуалізація (для окремих технологій) – використання аудіовізуальної та комп'ютерної техніки, технічне конструювання різноманітних дидактичних матеріалів і форм, презентацій, електронних наочних посібників, довідників, глосаріїв і т. ін.;

7. поетапність і передбачуваність дій у технології, недопустимість суттєвих, значних відхилень, здатних спотворити або змінити очікуваний результат;

8. системність, що знаходить обов'язкове відтворення в тісному зв'язку частин технології та її цілісності.

Кожна технологія, як зазначає І. Малафійк, обов'язково є системою, а неодмінна ознака й умова функціонування будь-якої системи – наявність *структури*. Це характеризує технологію самодостатнім і завершеним феноменом. Структурними елементами педагогічної технології є цілі навчання, психологічна закономірність засвоєння учнями матеріалу, методи діяльності вчителя і способи діяльності учнів, ступінь досягнення навчальної мети, результат. Твірний компонент цієї системи – цілі навчання, а основою, на якій побудована сама система, є психологічна закономірність засвоєння визначеного матеріалу. Ступінь досягнення цілей навчання, як структурний елемент педагогічної технології, окреслює ті межі, де будуть перебувати гарантовані навчальні досягнення учнів, і він же є гарантією результату дії самої технології [10, с. 216].

Поняття «педагогічної технології» уперше актуалізували в Сполучених Штатах у 30-х рр. XX століття, досліджуючи процеси організації більш продуктивної, порівняно з існуючою, системи навчання та виховання молоді. При цьому з'ясувалося, що технологія

може обіцяти твердішу гарантію досягнення запланованих освітніх результатів. Але окремі моменти проникнення технологічного підходу в освіту, без сумніву, виникли значно раніше і були пов'язані зі спробами оптимізації розвитку точних і природничих наук ще в другій половині XIX ст. у зв'язку з виникненням нагальних потреб забезпечення вимог науково-технічного прогресу тих років. Необхідність використання у виробництві новітніх наукових досягнень, технічних засобів у макроекономіці та організації праці закономірно викликала кількісну та якісну необхідність модернізації масового навчання, широкої підготовки високопрофесійної, компетентної молоді.

Освіта того часу вперше постала справді масовим явищем, до того ж набула рис «виробничої» навчальної підготовки. Закономірно й інтенсивно почали розвиватися також і соціально-управлінські технології. Разом з тим, лише в 70-х рр. XX століття (приблизно) поступово здійснився остаточний перехід до розуміння педагогічної технології як засобу вирішення більшості дидактичних завдань (а пізніше і деяких процесів виховання) на всіх рівнях освіти.

У 70–80-х роках XX ст. педагогічні технології в навчанні отримали визнання з боку ЮНЕСКО і вже активно використовувались у країнах західного, а подекуди й східного світу (наприклад, в Японії, Сінгапурі, на Філіпінах, у Австралії).

На початку 90-х років після падіння «залізної завіси» суттєво посилилася увага до теоретичного осмислення й практичного використання педагогічних технологій також у країнах Східної Європи, в тому числі в українських освітніх системах.

Намагаючись систематизувати процеси розвитку педагогічних технологій, звернемо увагу на кілька самостійних етапів, що, на наш погляд, ілюструють еволюцію технологізації в освіті XX століття:

І етап (1930–1950-і рр.) пов'язаний з популяризацією у сфері освіти та намаганням поширити у процесі навчання технічних засобів (ТЗН) як дієвих механізмів оптимізації якості освіти. У цей час набув широкого вжитку термін «технологія освіти», насамперед у США та Західній Європі (С. Андерсен, Ф. Уїтворт, М. Майер), певним чином близький за розумінням до сучасного поняття «педагогічної техніки». У вітчизняній педагогічній

практиці у зв'язку з цим варто згадати знамениту технологію виховання А.С. Макаренка й запропоновану ним теорію організації колективу як її основу.

На II етапі (1950–1980-і рр.) втілювалася в життя ідея здійснення програмованого навчання – шляхом популяризації та поширення електронних класів, електронних навчальних машин тощо (Б. Скіннер, А. Равет'ян, С. Гібсон, Т. Сакомото). У цей час були окреслені два напрями розуміння технологій в освіті. Представники першого продовжували розглядати технологічний підхід (систему технологічних одиниць, спрямованих на конкретний педагогічний результат) виключно поширенням і поглибленням ТЗН, іншого напрямку – розглядали технології засобом підвищення ефективності освітнього процесу та позбавлення відставання педагогічних ідей від темпів розвитку техніки. Саме в межах цього останнього й затвердився остаточно новий термін – «педагогічна технологія».

На III етапі (1990–2010-і рр.) тлумачення поняття «педагогічна технологія» значно розширилося, її стали розуміти ефективним засобом оптимізації освітніх процесів (М. Ераут, Р. Стакена, Р. Кауфман, В. Уезер). Вплинула й популярність використання в освітній сфері системного підходу, дуже продуктивного в ті часи в науці, що, до речі, здається, вперше привело до закономірності вирішувати педагогічні проблеми за допомогою технологій також у руслі управління освітою з точно позначеними цілями, досягнення яких повинно піддаватися чіткому опису та визначенню. У цей період поживалися дискусії щодо ефективності використання технологій навчання та виховання молоді. Різні погляди щодо освітньої технологізації віддзеркалені в роботах педагогів – представників педагогічних шкіл В. Беспалька, І. Беха, І. Зязюна, С. Гончаренка, Г. Селевка, І. Дичківської, І. Підласого та багатьох інших. Одну з найбільш повних характеристик педагогічних технологій можна знайти в книзі Г. Селевка «Сучасні освітні технології», термінологічні пошуки також відтворені в працях Н. Рудницької, І. Гаврилюка, А. Нісімчук, О. Падалки, О. Пехоти.

IV етап (2010–2025 рр. і, вірогідно, далі) окреслюється намаганнями подальшого осмислення змісту педагогічного процесу шляхом цілеспрямованого впровадження інтерактивних форм навчання, багатоаспектних, комплексних, інтегрованих підходів у освіті, що знаходить безпосередній пошук у структурі й потенціалах педагогічних технологій.

Увійшло до широкого вжитку й ствердилося поняття «інформаційних технологій». У цьому напрямі інформатизація освіти постала комплексом заходів, пов'язаних з насиченням освітньої системи інформаційними засобами та ресурсами. Основними чинниками використання інформаційних технологій стало розширення знань про їх педагогічні можливості.

Сьогодні ми багато міркуємо про наявність уже V етапу (приблизно з 2020 р.) розвитку технологій в освіті, якому притаманні нові тенденції стрімкого зближення двох напрямів - інформаційного та технологічного.

Об'єднання зусиль фахівців цих напрямів неминуче повинно привести до нових шляхів, що, у свою чергу, можуть кардинально вплинути на посилення якості результатів розвитку освіти.

У цілому можемо стверджувати, що в перші десятиліття ХХІ ст. почав генеруватися новий вектор використання освітніх технологій [11, с. 305], спрямований на забезпечення наступних важливих пріоритетів:

- визнається змінний, варіативний характер сучасної системи освіти;
- береться до уваги суб'єктивність учня, організується робота з проєктування особистісно орієнтованих технологій;
- реалізується аспект самоактуалізації й самореалізації особистості за рахунок створення власної траєкторії руху в навчальному матеріалі;
- забезпечується розвиток особистості, здатної знайти себе в суперечностях сучасного світу, а не лише в конкретному просторі певної соціально-господарської системи (країна, регіон, місцевість);
- забезпечується вияв тенденцій розвитку кожного учня на рівні «тепер» і в майбутньому;
- замість характеристики класу (групи) педагог має справу з моделями учнів як окремих суб'єктів освітнього процесу, тому важко впливати на кожного з них – можна впливати лише на цілісне освітнє середовище, в яке занурений кожний, хто прагне навчання;
- проєктування процесу технологізації поділяється на дві частини: проєктування процесу дії на середовище професіоналами-технологами, здатними застосовувати закономірності психології, педагогіки, інформатики, синергетики, фізіології, ергономіки, етики

тощо, а також проєктування педагогом бажаного розвитку кожного учня;

- технології принципово віддають перевагу розвитку діяльності (активність, дієвість, креативність, ініціативність, компетентність), а не накопиченню фактів (знаннява складова, понятійна інформативність, універсальність тлумачень тощо).

Наскільки дієвим виявиться такий підхід в українській освіті, ми зможемо спостерігати вже протягом поточного десятиліття.

З перетворенням педагогічних технологій у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст. на стали компоненту освітніх процесів не припиняються спроби з'ясування їх сутності, практичних можливостей та особливостей упровадження.

По-перше, це визначено «поглибленням наукового і практичного інтересу до педагогічних технологій як засобу підвищення ефективності навчально-виховного процесу» [1, с. 147], а по-друге – «розвитком конкретних педагогічних технологій, у процесі чого розкриваються нові їх універсальні сутнісні дані» [5, с. 46].

Відмітимо, що, враховуючи відносну складність організації, моніторингу, функціональності технологізації в освіті, сьогодні поширені як різні наукові тлумачення (дефініції) самого поняття «педагогічна технологія», так і відмінні наукові підходи, незважаючи на те, що, як ми підкреслювали вище, це поняття в різних тлумаченнях, але так чи інакше використовується в педагогічному процесі вже тривалий час. Пропонуємо тут зручну класифікацію підходів до розуміння технологій, запропоновану В. Барладим [2, с. 117-118]:

1. Педагогічні технології як засіб – створення і застосування організаційно-методичного інструментарію педагогічного процесу, використання навчального обладнання, сукупність психолого-педагогічних умов, що визначають прийоми навчання, виховні засоби (підхід популяризують М. Вулман, М. Кларін, І. Лернер, В. Паламарчук, Рада з педагогічних технологій Великої Британії, П. Сікорський, С. Смірнов та інші).

2. Педагогічні технології як спосіб – процес комунікації (спосіб, техніка виконання навчальних завдань, модель), що базується на певному алгоритмі, системі взаємодії учасників освітньо-виховного процесу як опис системи дій учителя та учнів, що слід виконувати для

оптимізації навчального процесу (В. Беспалько, С. Гібсон, А. Кушнір, П. Москаленко, А. Нісімчук, І. Прокопенко, В. Шепель та чимало інших).

3. Педагогічні технології як наука – галузь знань, що спирається на дані соціальних, естетичних наук та менеджменту освіти. Конструює оптимальні освітні системи, проєктує навчальні процеси, залучає в себе засоби діагностики, психофізичні стани, індивідуальні особливості; реалізує науково обґрунтований проєкт дидактичного процесу, володіє більш високим ступенем ефективності, ніж використання традиційних методик (С. Ведемейер, Р. Кауфман, Ф. Янушкевич та ін.).

4. Педагогічні технології як багатовимірне поняття – система функціонування всіх компонентів педагогічного процесу, що діє на науковій основі, запланована, приводить до очікуваних результатів; комплексний, інтегрований процес, що залучає людей, ідеї, засоби і способи організації діяльності для аналізу проблем, які охоплюють основні аспекти засвоєння знань (Асоціація з педагогічних комунікацій і технологій США, Г. Еллінгтон, П. Мітчелл, Національний центр програмованого навчання Великої Британії, Ф. Персиваль, Г. Селевко, С. Сисоєва, Д. Фін, Д. Чернилевський та ін.).

Спільним в усіх згаданих підходах є *розуміння педагогічної технології як продуктивного концепту оптимізації та ефективності розбудови педагогічних процесів, що покликане гарантувати досягнення результатів навчання і виховання дитячої особистості.*

У цілому можемо стверджувати, що з початком ХХІ століття знаходять розвиток ті тенденції педагогічних (освітніх) технологій, що визначають наступні особливості:

- визнається як звичний традиційний, так і сучасний інноваційний характер розвитку освіти, школи;
- увага надається особистості як учня, так і вчителя (взаємна співпраця суб'єктів);
- забезпечується розвиток особистості;
- знаходить місце попит на самореалізацію особистості;
- прогнозується розвиток учнів у різних умовах, за різних обставин і протягом тривалого часу;
- педагогом проєктується становлення кожного з учнів відповідно до його персональних особливостей;

- сучасні технології серед пріоритетів визнають формування компетентностей (насамперед компетентнісний підхід).

Усе це дає підстави розуміти педагогічну технологію як *систему алгоритмічних дій педагога, здатних забезпечити заздалегідь запрограмовані й прогнозовані результати учіння в умовах плину освітнього процесу.*

Рис. 1 Понятійна структура освітніх технологій

Сьогодні зрозуміло, що появі нової технології, як правило, передують нагальні потреби педагогічної спільноти або ж отримані неефективні результати попередньої педагогічної практики. А сам процес становлення педагогічної технології обов'язково передбачає еволюцію кількох закономірних етапів: виникнення освітньої потреби – фундаментальні дослідження – прикладні психолого-педагогічні дослідження – розроблення технології – поширення її в навчальній літературі – експеримент – використання в педагогічній практиці.

Відмітимо, що «педагогічна технологія» співвідноситься в багатьох теоретиків і практиків з поняттями «педагогічної системи» і «педагогічної техніки». Так, у сучасності прийнято науково-практичну діяльність окремих педагогів називати дією педагогічних систем (А. Макаренко, В. Сухомлинський, І. Зязюн, М. Стельмахович тощо). Разом з цим, щодо таких педагогічних систем існує уявлення як про наявні педагогічні технології (М. Сурмін, О. Риженко, М. Маринецька). Насправді ж педагогічна технологія є компонентом педагогічної системи і, звичайно, засобом її практичного втілення.

Педагогічна ж техніка, на думку С. Гончаренка, є комплексом знань й умінь, необхідних педагогу для чіткої організації навчальних занять, ефективного застосування на практиці методів педагогічного впливу як на окремих учнів, так і на дитячий колектив у цілому [6].

Складові педагогічної техніки – вміння знаходити контакт і засоби комунікації з дітьми, наявність культури поведінки, мовлення, гри, зацікавлення, продуктивної розбудови освітнього процесу, риторичні вміння й т. ін. Отже, педагогічна техніка – необхідний компонент і данність педагогічних технологій.

Варто також зазначити, що, враховуючи функціональний характер освітнього процесу, а також його діяльнісні закономірності, педагогічні технології, на думку Н. Петрової, можна поділити на групи саме таким чином [14, с. 78]:

- як мотиваційні педагогічні технології, здатні створювати мотивації пізнавальної діяльності, клімат емоційної свободи, педагогічного спілкування, взаєморозуміння і співпраці, забезпечувати колективні та індивідуальні підходи до учнів, скеровувати на практичне застосування набутих знань, упорядковувати інформаційно-аналітичні та інші матеріали;

- як діяльнісні педагогічні технології, пов’язані з безпосередньою взаємодією суб’єктів учіння. Вони можуть залучати в себе засвоєння теоретичних знань, виконання практичних дій, індивідуальні та самостійні форми навчання.

Сучасна школа має у розпорядженні багату парадигму різноманітних за змістом, організацією і функціями груп технологій. Ураховуючи широкі можливості вчителя щодо використання технологічних підходів в освітньому процесі, все ж необхідно мати на увазі – жодну педагогічну технологію чи навіть їх групу навряд чи можна розглядати універсальним засобом, що гарантує очікуваний навчальний або виховний результат.

Розвиткова складова в сучасному шкільництві вимагає поєднання різних технологій, творчого підходу до використання кожної з них, вміння поєднувати технології з продуктивними методиками. Майстерність педагога застосовувати різні технології, – вважає О. Пехота, – дає змогу творчо підходити до організації навчально-пізнавальної діяльності учнів, обираючи в конкретних умовах саме ту, що найкраще забезпечить засвоєння знань, формування умінь і навичок за мінімальних затрат зусиль і навчального часу [15, с. 130].

Технології і методики. У середовищі педагогів-практиків час від часу чуємо: чим відрізняється педагогічна технологія від педагогічних

методик? І чому в нашій системі освіти все частіше натрапляємо на поняття «технології» замість традиційного і дуже звичного «методика»? І з якої причини в багатьох випадках педагоги-науковці чомусь намагаються протиставити їх, підкреслюючи альтернативний, навіть антиномічний характер цих поширених педагогічних явищ?

Звернемо увагу на те, що в педагогічній теорії знаходять місце принаймні два напрями тлумачення позиції «технологія – методика». Представники першого з них дійсно намагаються різко протиставити ці два поняття, підкреслюючи при цьому сильні та слабкі сторони їх відтворення в освітній практиці. Виразники другого напрямку прагнуть довести тісний, навіть нерозривний зв'язок між технологіями та методиками, стверджуючи якщо не їх фактичну тотожність, то принаймні глибокий дієвий синтез і взаємодію. Розглянемо детальніше обидві позиції.

Прибічники «протиставлення» (Г. Кріцька, А. Ханнанов, Р. Духовенко, О. Смак, С. Рубан та ін.) технологій і методик опозиціонують їх, так як, на їх думку, обидва поняття «маркують цілком різні підходи до навчання» [17]. Так, відносно технології, в першу чергу, звертається увага на її первісний (економічний) характер, у зв'язку з чим підкреслюються акцент на «виробниче» походження цього явища. Це має означати, що технологія не спрямована (або ж мало спрямована) за своєю природою на навчання суб'єктів, тобто ефективність технології посилюється за умови, коли задіяні в ній особи виконують мінімальну, можливо, шаблонну, універсальну роль у процесі діяльності (приблизно як це відбувається у виробничій сфері).

Також технологія, на думку поборників цього напрямку, традиційно передбачає обмеження права особистості на знання і творчість, оскільки необхідною умовою і способом реалізації її є зовнішня суб'єктивна проєктувальність і керованість. Відповідно до цього, ідеальна технологія здатна «працювати» продуктивно лише в середовищі автоматизованому і аж ніяк не творчому, яким вважається освітній процес. Якщо це так, твердять представники цього напрямку характеристики технологій, то людина в технологічній сфері може бути лише об'єктом, а її діяльність дуже обмежена, оскільки об'єкт за своєю природою є пасивним і не претендує на роль ініціатора дії. На практиці це означає, що технологія не може бути реалізованою без процесу

зовнішнього командного управління, який, у свою чергу, є єдиним джерелом та умовою такої реалізації. Технологія, за словами А. Ханнанова, не може бути *спів-дією*, це екстремальний вид одностороннього управління або маніпулювання, що здійснюється за допомогою алгоритмізації. Чим складнішим і рішучішим є це управління, тим вища ефективність технології та ступінь її відтворюваності. Це характеризує технологічний процес як такий, що не передбачає формування в людини повноцінного процесу пізнання як складного інформаційно-аналітичного комплексу [Там само].

На противагу цьому, процес пізнання, пізнавальна активність, прагнення до знань пов'язуються перш за все з виразною суб'єктивною діяльністю людини, звертаючи увагу на градацію її розвитку, починаючи з відомого раціоналістичного «мислю – значить існую» Рене Декарта, ідей «продуктивного синтезу уяви» Іммануїла Канта до психологічної гносеології «цілісної людини» Вільгельма Дільтея та генетичної феноменології «життєвого світу» Едмунда Гуссерля.

Технологія ж з її орієнтацією на людину як об'єкт може бути задіяною в навчальних пізнавальних процесах вельми обмежено, тільки на рівні оволодіння процедурними навичками. Саме з цих причин, на думку тих, хто відстоює таку позицію, більш прийнятним способом організації навчально-пізнавальної діяльності повинні бути все ж *методики*.

Як «система регулятивних принципів практичної або пізнавальної, теоретичної діяльності» (дефініція П. Копнина і М. Туровського з «Філософської енциклопедії» за редакцією Ф. Константинова, 1960–1970 рр.) методика, на відміну від технології, передбачає, що «регулятивні» принципи мають змогу одночасно як передавати знання, так і створювати можливості для здійснення ефективної пізнавальної діяльності та *творчої ініціативи*.

Отже, основна відмінність методики від технології полягає в наявності в першій пошуку можливостей для забезпечення знаннєво-пізнавальної діяльності, в той час як друга пропонує лише інструктивний шлях поетапного виконання завдань з покроковими контролюючими функціями. В особі, на яку спрямована знаннєво-пізнавальна діяльність, у першому випадку маємо співавтора, партнера, у другому – постулятора, виконавця. Алгоритмізація в методиці

(способи вирішення задач, термінологія, дефініції, різні види аналізів, тлумачення окремих понять і т. ін.) відрізняється від алгоритмів технологій, оскільки передбачає механізм критики, вибору чи відбору, сприйняття або ж ні, власне, альтернативність, що відбувається завідомо свідомо. Враховуючи це, критики широкої технологізації в освіті приходять до таких висновків на користь своєї позиції:

1. Школа в процесі технологізації перетворюється на заклад, подібний до виробничого. При цьому ініціаторами технологій постулюється, що шкільне «виробництво» краще готує учнів до життя, практики, надає їм певних компетенцій і компетентностей. Але метою «виробництва» не може бути розвиток пізнавальних і ціннісних компонентів навчання та виховання, оскільки цьому суперечить сама природа технологій, де людина здатна стати лише засобом.

2. Мінімізуючи спроможності методик (принципи пізнання, норми, соціальну поведінку тощо) і посилюючи технології прагненням до забезпечення універсальних операційних аспектів (як компетенцій), послаблюються самотворчі та самопошукові акценти особистості, нівелюється культура її саморозвитку.

3. Педагогічні технології не підходять ідеально для використання з метою забезпечення виховного процесу, на відміну від виховних методик, які саме й спрямовані на впровадження численних можливостей виховання особистості.

4. Застосування педагогічних технологій передбачає, що учні будуть не опановувати знання, а лише отримувати необхідну інформацію. Для повноцінної ретрансляції знань необхідним постає особистісний підхід учителя (*індивідуальна освітня траєкторія*) до тих, хто навчається, але це важко при технологічному підході, що розглядає учня об'єктом (а не суб'єктом) своєї уваги. І навпаки, інформація, що ретранслюється за допомогою методик, осмислюється, оцінюється, здатна порівнюватися, доповнюватися пізнішими даними і т. ін. Це перетворює її в конкретні практичні знання.

5. Технології побудовані на основі алгоритмічного управління їх застосування. Це не полишає місця для особистісної творчості, а лише тренує учнів у виконанні шаблонних (алгоритмічних) дій. До того ж технологія ігнорує врахування психотипів учнів. Алгоритмізація

методики натомість значно активніше залучає механізми критичного аналізу та навчальної креативності.

6. Технології помітно нівелюють роль учителя в навчально-виховному процесі, перетворюючи його на контролера вже готових, перевірених технологічних процесів.

7. Перехід від методики навчання до педагогічних технологій є не просто термінологічним переінакшенням. Оскільки такий перехід свідчить про зміни в системі освіти, то він вимагає глибокого аналізу з боку соціуму та дискусії. Вживання термінів «технологія» і «методика» не може бути вільним і потребує чіткого розуміння їх значень і відмінних смислових характеристик.

Особливо гострим, вважає В.Гладкая, стоїть питання вибору використання методик чи технологій під час здійснення корекційно-розвивальної діяльності педагога, коли йдеться про спеціальну освіту. Мода на технології в освіті, – переконує відома педагогиня, – привела до того, що стало не прийнятним говорити про ефективні методи, прийоми навчання корекційної роботи, про продуктивність методик: скрізь можна натрапити лише на використання «технологій». При цьому відсутнє чітке розуміння цього поняття, відбувається звичайна підміна назв – усе (методики, методи, прийоми, комплекси вправ, система роботи тощо) отримує назву технологій. Але чи можна технологізувати процеси в спеціальній освіті, де йдеться про навчання і виховання дітей з розладами, порушеннями, необхідністю корекції розвитку учня?

У цілому ряді випадків, щоб отримати певний результат, з однією дитиною необхідно рухатися одним шляхом, а з іншою продуктивним виявляється цілком інший шлях. Щодо виховання, то використання технологій у цій галузі освіти взагалі уявляється дуже й дуже сумнівним. Разом з тим, чому в корекційному педагогічному процесі не може поруч із технологіями існувати методика, методи, прийоми педагогічної роботи? – підсумовує свої міркування В. Гладкая [7, с. 151].

Цілком погоджуючись з більшістю роздумів противників застосування технологій у сфері освіти, все ж звернемо увагу на те, що їх тези тлумачать поняття «технології» та «методики» як таких, що перебувають в антиномічній (навіть дилемічній) опозиції. Разом з тим, згадані поняття можна розуміти і як взаємодоповнюючі, а значить –

взаємопродуктивні. Саме на ці обставини вказують прибічники та популяризатори активного залучення педагогічних технологій до практики освіти.

До цих дослідників належать добре відомі педагоги і психологи: В. Андреев, І. Андриаді, І. Бех, Н. Гузій, І. Дмитрик, В. Загвязінський, А. Кузьмінський, З. Курлянд, О. Матюшкін, В. Омеляненко, М. Поташиник, С.О. Сисоєва, А.В. Хуторський, В.С. Шубинський, О. Ясинський та інші. Вони переконані, що основною відмінністю позицій понять, що розглядаються, є лише та, що методика дозволяє віднаходити шляхи досягнення необхідних результатів у навчанні та вихованні, а технологія прагне перетворити ці шляхи на цілком і беззаперечно гарантовані [8, с. 37].

Остання ознака формує провідну властивість технології – наближення її до поняття «авторської методики» (В. Загвязінський, І. Жацький). Тому протиставляти «технологію» і «методику» навряд чи варто. На думку І. Жацького, «технологія – це не що інше, як більш висока стадія розвитку методики, коли разом з її персоніфікацією здійснюється детальна розробка основних складових – цілеутворення, прогнозування, вибір оптимальних форм, методів і засобів навчання, організація взаємодії учасників навчального процесу, оцінка, контроль і корекція знань, умінь і навичок тих, хто навчається, з метою гарантованого досягнення освітньої мети. Отже, технологію навчання слід розглядати усього черговим кроком поступового розвитку дидактичного процесу» [9, с. 102].

У ході навчання і виховання методики ми звикли розглядати «сукупністю способів доцільного здійснення певної діяльності [4, с. 314]. Щодо впровадження педагогічної роботи можемо прослідковувати методику як *сукупність методів, прийомів, форм організації освітньої діяльності, спрямованих на вирішення педагогічних задач* (навчання, виховання, контролю, корекції розвитку тощо). Відповідно до такої дефініції, опис методики передбачає формулювання задач педагогічної діяльності, а також характеристику методів, прийомів організації роботи, що видаються ефективними в процесі вирішення поставлених завдань.

Таким чином, методика не передбачає використання методів і прийомів у логічній, наперед запрограмованій послідовності в

навчально-виховному процесі. Натомість розбудова технології завжди спрямована на створення саме логічного ланцюжка дій, фінальна частина якого гарантує запланований заздалегідь результат. Відповідно коротка понятійна характеристика біному «методика»–«технологія» може виглядати, наприклад, такою:

1. Педагогіку здавна цікавили шляхи досягнення ефективних результатів навчання та виховання, тому вона намагалася постійно вдосконалювати методи, прийоми, форми педагогічної діяльності у пошуках певних універсальних засобів, що дозволяли б досягати бажаних ефектів. Це привело до появи різноманітних методик; вони з часом значно удосконалювалися. Разом з тим, наявність і значної кількості доволі ефективних методик не завжди гарантувала результативність педагогічних зусиль, особливо в умовах еволюційного ускладнення педагогічних процесів і вимог до них. Ця проблема, а також спроби забезпечення досягнення кожним учнем високих навчальних результатів, залишаються актуальними і сьогодні.

2. Зрозуміло, що удосконалення й введення нових методик потребує продовження, але ці процеси необхідно поєднувати з чіткою цілеспрямованістю та використанням ефективної системи контролю навчально-виховної дії. Така функція (забезпечення ефективності) може бути покладена на технологізацію. Прагнення підвищити якість навчання й виховання на сучасному етапі педагогічного розвитку приводить педагога до розуміння переходу від використання окремих методик до педагогічних технологій. Справді, при звичайному порівнянні здійснення навчального процесу на основі методик технологія навчання заявляє про свої серйозні переваги в тому, що в методиці мета не є провідною, її досягнення лише бажане, визначене приблизно, а в технології – це чітко центральний компонент, що досягається значно більш точно.

3. У залежності від попереднього аспекту, технологія, на відміну від методик, дозволяє розробляти більш ефективні методи контролю досягнення мети.

4. Технологія майже не допускає випадків вибору рішень у педагогічних ситуаціях, що не приводить і до вимушених імпровізацій педагога у процесі пошуку правильних рішень. У методиках же подібні обставини не є рідкісними.

Крім того, на відміну від «методичних поурочних розробок, – на думку І. Богданова, – що орієнтовані на вчителя й види його діяльності, технологія пропонує проєкт навчального процесу, що визначає структуру і зміст навчально-пізнавальної діяльності учнів. Методична поурочна розробка сприймається кожним педагогом по-своєму, а відповідно – по-різному організується й діяльність його учнів. Проєктування ж діяльності дітей приводить до більш високої стабільності успіхів практично будь-якої кількості представлених учнів» [3].

Можна більше говорити про відмінні риси між методиками і технологіями, наприклад, аналізуючи ступінь деталізації освітньої діяльності або прогностичність результатів навчання чи виховання. Але слід виокремити й ті виразні ознаки, що здатні окреслити взаємодоповнюваність цих понять.

Так, методику, за образними уявленнями, можна вважати напрямом руху чи певною дорожньою картою, за якою відбувається педагогічний рух уперед. А технологію тоді – детальним маршрутом, що має здатність прогнозувати швидкість руху, час, інші важливі нюанси педагогічної діяльності. Таким чином, методика – це основа технології: прикладна технологічна частина напряму може варіюватися, наприклад, прискорюючи або уповільнюючи освітні процеси, але методична сутність цих процесів залишається сталою. У цьому сенсі технологію можна розуміти й тлумачити як послідовність визначених правил, а методику – їх центральним (ідейним) змістом.

Отже, критеріями того, що педагогічна діяльність учителя організована на технологічному рівні, може бути наступне:

- наявність чітко й діагностично визначеної мети, тобто представлення понять, операцій, діяльності учнів як очікуваного результату навчання, способів діагностики досягнення цієї мети;
- окреслення змісту, що вивчається, у вигляді серії пізнавальних і практичних задач, орієнтовної основи і способів їх вирішення; наявність вимогливої послідовності, логіки частин засвоєння теми;
- визначення способів взаємодії суб'єктів навчального процесу на кожному етапі;
- використання дієвих з погляду результативності засобів навчання і виховання;

- мотиваційне забезпечення діяльності учителя та учнів, побудоване на реалізації їх особистісних функцій в освітньому процесі (можливість вибору, креативність, змагання, формування компетентностей);

- допустимий відступ від навчальної одноманітності.

В основі технологій перебуває проєктування високоефективної навчальної діяльності учнів, а також управлінської діяльності вчителя на основі визначених методик.

Логіка такого проєктування може бути запропонованою таким чином: постановка загальної мети та її максимальне уточнення відповідно до змісту – формулювання дидактичних цілей з прагненням досягнення запланованих результатів – вибір методів, форм і засобів навчання – організація освітнього процесу – оцінка поточних результатів навчання та їх корекція (за психолого-педагогічної необхідності) з метою гарантованого досягнення бажаної мети.

Висновки. Отже, уміле, майстерне володіння в сучасних умовах педагогічними технологіями та методиками є не тільки необхідною складовою методичної культури вчителя, але також і дієвою запорукою успіху здійснення процесів навчання і виховання молодого покоління.

Останнім часом в українському соціумі серед дітей усе частіше знаходять прояв ознаки децелеративних змін, що означає масову затримку фізичного та психічного (розлади) розвитку школярів. Причини цього явища численні й поширені: воєнні дії в Україні та їх вкрай негативні наслідки щодо молоді й дорослих, соціальний тиск та результати екологічних, техногенних катастроф, різні види фрустрації, надлишкова інформатизація, емоційні, інформаційні, комунікативні стреси, неадекватні стани, набуті соціально-психологічні дефекти. Усе це впливає на постійно зростаючий розрив між потенційним рівнем засвоєння навчального матеріалу і наявними соціально-психологічними впливами на дитину.

Така ситуація зобов'язує нас, педагогів і психологів, загалом працівників освіти постійно переглядати своє ставлення до педагогічних технологій як до одного з найбільш дієвих інструментів освітнього процесу та актуалізувати їх вивчення і практичне застосування, особливо в умовах сучасних змін в освіті та втіленням у життя новітніх

парадигм і психо-педагогічних концепцій, пов'язаних з упровадженням ідей Нової української школи.

ПОСИЛАННЯ:

1. Афанасьев В. Проектирование педагогических технологий. *Высшее образование*. 2001. № 4. С. 147–150.
2. Барладим В. Інформаційні технології і засоби навчання. *Технології навчально-виховного процесу*. 2013. Т. 37. № 5. С. 116–126.
3. Педагогика и психология /И. Богданов, С. Лазарев, С. Ануфриенко, Е. Чмыхова, И. Усольцева, Н. Калинина. URL: <http://ido.rudn.ru/ffec/psych/avtor.html>.
4. Вишнякова С. Профессиональное образование. Словарь: ключевые понятия, термины, актуальная лексика. М. : НМЦ СПО, 1999. 538 с.
5. Галузяк В., Сметанський М., Шахов В. Педагогіка: Навчальний посібник. Вінниця: ДП «Вінницька картографічна фабрика», 2006. 400 с.
6. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. К. 1997. 376 с.
7. Горовая В. Инновационная активность педагога. *Современные проблемы науки и образования*. 2009. № 3. С. 149–153.
8. Гуревич Р. Педагогічні технології: сутність і структура. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. Збірник наукових праць. Вінниця-Київ, 2002. Вип. 2. Ч. 1. С. 35–41.
9. Запрудский Н. Современные школьные технологии: пособие для учителей. Минск: Сер-Вит, 2003. 288 с.
10. Малафійк І. Дидактика: навчальний посібник. К.: Кондор, 2009. 406 с.
11. Образцов П.И. Классификация информационных технологий обучения по дидактическим принципам / Сборник научных трудов ученых Орловской области. Орел: ОГТУ, 1998. [Выпуск IV]. С. 304 – 310.
12. П'ятакова Г., Заячківська Н. Сучасні педагогічні технології та методика їх застосування у вищій школі: навчально-методичний посібник для студентів та магістрантів вищої школи. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2003. 95 с.
13. Педагогика. Педагогические теории, системы и технологии: учебник для студентов высших и средних педагогических учебных заведений / под ред. С.А. Смирнова. М.: Издательский центр «Академия», 2001. 251 с.

14. Петрова Н. Педагогические технологии управленческой деятельности преподавателя. *Современные проблемы науки и образования*. 2009. № 2. С. 77–78.
15. Пехота О., Кіктенко О., Любарська О. Освітні технології: навчально-методичний посібник. К. : А.С.К., 2002. 255 с.
16. Селевко Г. Энциклопедия образовательных технологий: В 2 т. М.: НИИ школьных технологий, 2006. Т.1. 816 с. (Серия «Энциклопедия образовательных технологий»).
17. Ханнанов А. Технология и метод. Блог директора АНО «ИИТО» Азата Ханнанова, 27.03.2014. URL: <http://ano-iito.ru/blog/tehnologiya-i-metod/>.
18. Salomon J. What is Technology? The Issue of its origins and definitions. *History of technology*. N.Y. : Pitch. 1984. Vol. 1. P. 113–154.

STANISLAV PONOMAREVSKYI,

*Doctor of Pedagogical Sciences (Ed. D.), senior researcher,
K. D. Ushynskyi Chernihiv Regional Institute of Postgraduate
Pedagogical Education (Chernihiv, Ukraine)*

UDC 378.147:792.2

ORCID 0000-0003-1603-5366

DOI 10.13140/PHEP. 55.2025.01

2diaspora2@ukr.net

CONCEPTUAL ASPECTS OF PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES IN THEIR CURRENT SENSE: ANTINOMY OF TECHNOLOGIES AND METHODS

The article explores key aspects that enhance the understanding and professional interpretation of modern pedagogical technologies. It highlights certain historical contexts related to the etymology of the term "technology." The author attempts to differentiate between the concepts of "educational" and "pedagogical" technologies and proposes an approach to their distinction.

The paper emphasizes that the concept of "technology" originates from Greek interpretations of "mastery" and "knowledge," thus signifying "knowledge about mastery." In the pedagogical context, technology is understood as a structured sequence of actions undertaken by teachers and students, where individual and age-related characteristics of learners, as well as the teacher's professional competence, contribute to achieving the desired educational outcomes.

The author identifies several essential features inherent in pedagogical technologies, including: conceptual grounding – the technology is based on a specific scientific concept, theory, or system of belief; diagnostic precision – clear formulation of learning objectives and assessment criteria to ensure the guaranteed achievement of educational goals; flexibility – maintaining educational quality through efficient time management and optimization of teacher workload; projectability, integrity, and reproducibility – ensuring that the technology can be consistently implemented by other educators under similar pedagogical conditions; controllability – structured planning of the educational process with phased assessment and adjustments based on diagnostic feedback; adaptability (mobility) – the capacity for continuous refinement based on systematic monitoring, evaluation, and necessary modifications; visualization – the use of audiovisual and digital resources, including multimedia presentations, electronic learning aids, glossaries, and reference materials; predictability and phased implementation – minimizing deviations that could distort expected learning outcomes; systematic nature – a high level of interconnectedness and coherence among all components of the pedagogical technology.

The author argues that every pedagogical technology inherently functions as a system, with structure being a fundamental prerequisite for its effectiveness. This perspective underscores the self-sufficient and comprehensive nature of pedagogical technology as an educational phenomenon.

Additionally, the article proposes a clear distinction between pedagogical technologies and methodologies, clarifying their respective functions and conceptual frameworks. The author provides a definition of pedagogical technology as a structured approach within the broader pedagogical domain.

In conclusion, the author emphasizes that educators must continually reassess their approach to technology as one of the most effective tools in the learning process. Teachers are encouraged to actively engage with and apply pedagogical technologies, particularly in response to modern educational transformations and the implementation of innovative paradigms aligned with the principles of the New Ukrainian School.

Keywords: *education, pedagogical technology, methodology, technological content, structural elements, productivity components.*

Матеріал отримано редакційною колегією 05.01.2025 р.

Науковий рецензент: доктор педагогічних наук

ОЛЕНА РУДНІЧЕНКО (Харків)